

**CUM
ALEGEM?**

Cătălin Avramescu (n. 1967) este conferențiar la Facultatea de Științe Politice a Universității din București și docent al Universității din Helsinki, cu stagii de cercetare la Collegium Budapest/Institute for Advanced Study (Budapesta), Institute for Advanced Studies in the Humanities (Edinburgh), Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities (Wassenaar), Sigurður Nordal Institute (Reykjavik), Clark Library/Center for 17th and 18th Century Studies (UCLA) și New Europe College (București). A fost bursier Mellon la Herzog August Bibliothek (Wolfenbüttel), bursier Lise Meitner la Institut für Geschichte (Viena) și bursier Marie Curie la Facultatea de Litere și Filozofie (Ferrara). A publicat traduceri din Hobbes și Rousseau, precum și studii de teorie politică și istoria ideilor, în special asupra secolelor XVII–XIX. Prima sa carte, *De la teologia puterii absolute la fizica socială* (ALL, 1998), este o explorare tematică a teoriei contractului social de la Hobbes la Rousseau. Prima ediție a cărții *Filozoful crud: O istorie a canibalismului* (Humanitas, 2003), o analiză a unei teme uitate din teoria dreptului natural, a primit premiul pentru cea mai bună carte de științe umaniste (*ex aequo*) al Asociației Editorilor din România. Versiunea americană a acestei lucrări, publicată în 2009 la Princeton University Press, a fost recenzată, printre altele, în *Times Higher Education*, *Los Angeles Review of Books* și *London Review of Books*. Între 2008 și 2011 a fost șeful Cancelariei Prezidențiale, iar între 2011 și 2016 a fost ambasador al României în Finlanda și în Estonia.

CĂTĂLIN AVRAMESCU

CUM ALEGEM?

UN PORTRET
AL DEMOCRAȚIEI
PE ÎNȚELESUL TUTUROR

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu

Tipărit la Art Group

© HUMANITAS, 2016

ISBN 978-973-50-5426-7
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382 / 0723 684 194

CUPRINS

<i>În loc de introducere</i>	7
Unul, puțini, sau mulți?	9
Un regim rău, sau bun?	11
În căutarea democrației	13
Ce explică democrația?	15
În bazarul regimurilor politice	17
Care este rostul parlamentului?	19
Simbolurile puterii democratice.	21
Puterea suverană	23
Voința populară.	25
Puterea maselor	27
O vizită la parlament	29
Dezbateri și discursuri	31
Separția puterilor	33
Moderația și echilibrul.	35
Situații excepționale.	37
Garanția drepturilor	39
Puterea de a face legi	41
O cameră, sau două?	43
Norma de reprezentare	45
Puterea executivă	47
Prezidențialism și parlamentarism	49
Șeful statului și executivul	51
Puterea de mediere	54

Puterea judiciară	56
Statul de drept	58
Procesul cu jurați	60
Instanțele supreme	62
Avocatul Poporului	64
Pedepse crude și neobișnuite	66
Dreptul de a purta arme	68
Proprietatea asupra celuilalt	71
„Moarte tiranilor!“	74
Dreptul la revoluție	76
Democrație și națiune	78
Pacea democratică	80
Capitalism și democrație	82
Egalitate până unde?	84
Libertatea	86
Individualismul	88
Fiecare pentru sine?	90
Statul birocratic	92
Educația	94
Libertatea cuvântului și a presei	96
Protestul	98
Religia	101
Poate democrația să fie exportată?	103
Rolul partidelor	105
Sistemele de vot	107
Liberalismul	109
Dreptul natural	111
Socialism, sau social-democrație?	113
Conservatorismul	115
Republicanismul	117
Epilog:	
Chipul democrației	119
<i>Bibliografie</i>	121

ÎN LOC DE INTRODUCERE

În *Manifestul Partidului Comunist* (1848) găsim următorul rând: „De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi!“ Este chintesența socialismului radical al lui Karl Marx și al lui Friedrich Engels, un principiu pe care și l-au asumat statele totalitare ale secolului XX. Expresia este celebră. Și totuși, mai bine de o treime dintre americanii chestionați pentru un studiu efectuat de cercetătorii de la Columbia University sunt de părere că formularea respectivă se găsește în... Constituția Statelor Unite ale Americii.

Ignoranța alegătorilor este șocantă. O avalanșă de studii o dovedesc. Majoritatea alegătorilor din Statele Unite nu știu care sunt cele trei puteri enumerate de Constituție. Mulți nu cunosc numele celui care îi reprezintă. Unul din zece nu își amintește nici măcar cuvintele imnului național.

În momentele lor de sinceritate, politicienii recunosc aceste lucruri. Pentru Winston Churchill, „cel mai bun argument împotriva democrației este o discuție de cinci minute cu un alegător oarecare“.

Pentru cazul României, nu am găsit studii sistematice cu privire la ignoranța alegătorilor. Am ajuns în acel punct al declinului în care nici măcar nu ne mai

uităm în oglindă înainte de a ieși în piața publică. Deducem însă, din puținele informații disponibile din anchetele culturale, că situația este mai rea decât în Statele Unite sau Europa de Vest. Suntem țara cu cel mai mic consum cultural din Europa.

Majoritatea românilor nu au cumpărat nici o carte în ultimul an. Și nici nu au citit vreuna. Într-un sondaj recent despre „cel mai admirat intelectual“ din România, cei mai mulți l-au indicat pe... Victor Ponta. Drept este că răspunsurile au fost foarte dispersate, probabil din cauza confuziei cu privire la termenul „intelectual“. Câștigătorul a avut doar 6%. Însă acesta nu este un motiv de consolare. Emil Cioran este admirat de tot atâția români (2%) ca și Călin Popescu-Tăriceanu. Titu Maiorescu, Mircea Eliade sau Constantin Noica sunt nominalizați, fiecare, de tot atâția români (1%) câți i-au nominalizat pe Ion Țiriac, pe Mircea Badea sau pe Dacian Cioloș.

Cartea aceasta a apărut datorită lui Gabriel Liiceanu, care, într-o discuție la Grupul pentru Dialog Social, a remarcat nivelul îngrijorător de scăzut al cunoștințelor despre democrație. Mulți oameni nu știu ce este acela un parlament, ce este separația puterilor sau care este rostul unui președinte. Și totuși votează. Sau nu, pentru că nici măcar nu-și dau seama de ce ar avea vreo importanță pentru ei aceste lucruri. Pot să scriu o introducere, pe înțelesul tuturor, despre democrație? – m-a întrebat Gabriel Liiceanu.

M-am gândit. Și apoi i-am spus că da.

UNUL, PUȚINI, SAU MULȚI?

Vechii greci aveau o minte logică. Ei s-au întreat cu privire la ce este important într-o cetate. Iar unul dintre răspunsurile lor a fost: numărul celor care conduc.

Avem trei posibilități: unul, puțini sau mulți. Acolo unde conduce unul, regimul politic se numește MONARHIE (*monos* – singur + *archon* – conducător). Regimul unde conduc cei puțini este o ARISTOCRAȚIE (*aristos* – cel mai bun, nobil + *kratos* – putere). Iar regimul unde conduc cei mulți, întregul popor, este o DEMOCRAȚIE (*demos* – popor).

Aceasta este o împărțire elementară, care este folosită (cu unele variații) de marii gânditori ai Antichității. Un filozof al secolului XX, Alfred North Whitehead, a afirmat că „întreaga istorie a filozofiei occidentale este o notă de subsol la Platon“. Ar fi putut adăuga și științele politice. Împărțirea tripartită a regimurilor politice este la temelia TEORIEI POLITICE. În termeni moderni, am spune că aici avem sursa unei discipline care se numește, în universitățile timpurilor noastre, POLITICĂ COMPARATĂ.

Chiar atunci când oamenii obișnuiți vorbesc, astăzi, despre politică, ei folosesc, fără ca neapărat să știe acest lucru, tot cuvintele autorilor Antichității greco-romane.

Un PREȘEDINTE este, în latină, „cel care stă în frunte (într-o adunare)“ (*pre-sidere*). CANDIDATUL era cel care a îmbrăcat *toga candida* (un veșmânt alb pentru că era dat cu cretă și care era simbolul celor care umblau după voturi în Roma antică). CETĂȚEANUL era acela care, la romani, avea statutul legal de locuitor la oraș (*civitas*). Chiar cuvântul nostru POLITICĂ provine din acela cu care grecii desemnau un oraș-stat (*polis*) precum Atena.

UN REGIM RĂU, SAU BUN?

Grecii făceau o mare deosebire între regimurile bune și regimurile rele. Pentru noi, „bun“ sau „rău“ sunt termeni subiectivi. Numim „bun“ ceva care ne place nouă înșine, chiar dacă altcuiva acel lucru i se pare „rău“. Însă pentru învățații greci ceva „bun“ se deosebea de ceva „rău“, pentru că cele două aveau naturi diferite.

Astfel, regimurile bune sunt regimurile în care conducătorii conduc în interesul public. În schimb, în regimurile rele conducătorii conduc în propriul interes. În regimurile bune, cei care guvernează respectă legea. În regimurile rele, se guvernează în disprețul legii.

Grecii au găsit și nume pentru aceste regimuri. Știm deja că regimul în care unul guvernează bine se numește „monarhie“. Regimul în care unul guvernează rău se numește TIRANIE (de la *tyrannos*, un termen care în greaca veche îl desemna pe șeful facțiunii populare din cetate). Mai știm că regimul unde cei puțini și buni guvernează se numește ARISTOCRAȚIE, dar regimul în care cei puțini și răi guvernează se numește OLIGARHIE (*oligos* – puțin).

Dacă regimul bun, unde conduc cei mulți, se numește „democrație“, atunci cum se numește regimul rău unde conduc cei mulți? Tot democrație. Platon, în

celebrul său dialog *Republica*, ne explică. Democrația este un regim dublu: cel mai rău dintre regimurile bune și cel mai bun dintre regimurile rele. Este un regim al EGALITĂȚII între cetățeni, unul în care fiecare este liber să facă ce vrea, iar autoritatea este disprețuită. Chiar și animalele, scrie Platon, umblă pe drum mândre, cu capul sus, și nu se dau la o parte din fața nimănui.

Realitatea este că, pentru cei mai mulți autori de dinaintea timpurilor moderne, democrația este un regim instabil, dacă nu imposibil. Acest principiu al libertății, așa cum este el înțeles de oamenii de rând, conduce la anarhie (*a* – fără + *archon* – conducător). Pentru noi, acum, Atena este cetatea greacă prin excelență, unde artele și științele au avut o dezvoltare extraordinară. Însă pentru cei din vechime, care trăiau într-o lume strict ordonată ierarhic, era greu de imaginat un regim în care cei mulți și mediocri îi conduc pe cei buni (prin definiție, cei buni sunt puțini). Iată de ce din Antichitate și până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, admirația învățaților s-a îndreptat către Sparta, cetatea brutală a luptătorilor de la Termopile, bătălia istorică în care 300 de spartani au rezistat până la ultima suflare uriașei armate de un milion de soldați cu care regele Persiei plănuia să invadeze Europa. Multe teorii despre democrație au fost, paradoxal, dezvoltate de adversarii săi.

ÎN CĂUTAREA DEMOCRAȚIEI

Unul dintre textele interesante ale Antichității este un scurt document intitulat *Constituția atenienilor*. Un timp i-a fost atribuit – eronat – lui Xenofon, însă acum autorul său real, anonim este descris drept Bătrânul Oligarh. Este un adversar al democrației, însă unul inteligent. De la el aflăm că cetatea democratică este caracterizată de o tensiune permanentă între cei mulți și cei puțini. În zilele noastre am vorbi despre un conflict între ELITE și MASE. Dacă am fi marxiști, am spune că avem de-a face cu un conflict între CLASELE SOCIALE.

Bătrânul Oligarh mai observă ceva. Este drept ca cei mulți să conducă la Atena, în condițiile de atunci. Cetatea era o mare putere maritimă, iar pe navele de comerț și de război erau oameni liberi. Iată de ce ei au dreptul, mai mult decât cei bogați sau nobili, să decidă mersul treburilor publice, ca „magistrați“ (termenul, la originile sale, desemnează aproape orice fel de oficial, nu neapărat pe aceia din sfera judiciară).

Democrația nu se dezvoltă oriunde și oricum. Regimul democratic atenian a rezistat mai puțin de două secole, din 510 î.Cr., când a fost alungat tiranul Hippias, până în 323 î.Cr., când Atena și celelalte cetăți grecești sunt îngenuncheate de Alexandru Macedon. Oricum,